

R. van Uytven, C. Bruneel, A.M. Koldewey, A.W.F.M. van de Sande & J.A.F.M. van Oudheusden (red.), *Geschiedenis van Brabant, van het hertogdom tot heden*, Zwolle-Leuven, Waanders Uitgevers-Davidsfonds, 2004, 720 pp., ISBN 90 8526 101 5.

Deze uitgave is een initiatief van de Stichting Colloquium De Brabantse Stad, waarin historici uit België en Nederland sinds bijna veertig jaar samenwerken. Zij hebben voor dit grootscheepse project de financiële steun verkregen van vier provinciebesturen, van de Vlaamse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, van de Communauté française de Belgique en van de (Nederlandse) Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. 27 auteurs hebben teksten aangeleverd, andere medewerkers stonden in voor de beeldredactie, de beeldresearch, de kaarten, de vertaling en de redactionele ondersteuning. Resultaat is een prachtig boek om in te lezen, in te kijken, in te bladeren, ook om in te studeren en vooral om te hebben.

De oorsprong van Brabant ligt in de dynastie van de graven van Leuven, die voor het eerst vermeld werden in 1003. Ze bezaten steunpunten in Nijvel en Brussel, en verwierven in 1106 vanwege de keizer het markgraafschap Antwerpen plus de titel 'hertog van Neder-Lotharingen'. De welvaart van hun vroegverstedelijkt gebied liet hun toe om in de loop van de twaalfde en de eerste helft van de dertiende eeuw hun gezag op te leggen aan de edelen. Vanaf 1261 gebeurde het herhaaldelijk dat een aantal steden, meestal op voorgaan van Leuven, een verbond sloot om de integriteit van het grondgebied te verzekeren. Bijzonder bij het ontbreken van een volwassen mannelijke troonopvolger bestond immers het gevaar dat het lappendeken van hertogelijke bezittingen zou worden verdeeld tussen verschillende troonpretendenten. De steden, eventueel samen met de ridders en de abten van de grote abdijen, kregen dan een beslissende stem in de troonopvolging, bedongen juridische en fiscale voorrechten, en soms de voogdij over een minderjarige hertog. Zij gingen Brabant zien als een vaderland, waarvan de dynastie het symbool was. De hertogen gingen vanaf het einde van de dertiende eeuw meer in Brussel dan in Leuven resideren.

De vorming van een protonationaal bewustzijn werd versterkt door de geschiedschrijving. Na de Latijnse genealogieën die de hertogen vanaf 1268 lieten opstellen, ontstond met de *Brabantsche Yeesten* van Jan van Boendale in 1316 een volkstalige historiografie voor een stedelijk publiek. Ten minste zesmaal, tot 1351, vulde Van Boendale zijn werk aan en herwerkte het. R. Stein bevestigt: "Met zijn

Brabantsche Yeesten schreef Boendale de nationale geschiedenis van Brabant. Steeds maar weer zien we de verhalen uit deze kroniek terugkeren. Zo werden verschillende historische gebeurtenissen die Boendale beschreef later benut bij volksmanifestaties als processies en Blijde Inkomsten. In het tweede kwart van de vijftiende eeuw werd de kroniek voorzien van een uitgebreide voortzetting en zij fungeerde op haar beurt als bron voor tal van andere kroniekschrijvers in de vijftiende eeuw en later. Ook juristen en diplomaten wisten het werk te waarderen bij de bepaling van allerlei gewoonterechtelijke regelingen in Brabant... De historiografie schetst een duidelijk beeld van de heersende loyaliteiten, van een diepgravend Brabants nationalisme, waarvan de Brabantse dynastie het belangrijkste symbool vormde.” (p. 138)

De Blijde Inkomst van 1356, “een monument in de constitutionele geschiedenis van de Nederlanden”, noemt Stein “een onmiskenbare uiting van het besef van nationale identiteit dat heerste onder degenen die het afdwongen, vooral de politieke elite van de Brabantse steden.” (p. 161) Dat besef werd verruimd door het herhaaldelijk, en mettertijd geregeld, samenkomen van de afgevaardigden van abdijen, adel en burgerij.

In 1339 werd een verbond gesloten tussen Brabant, Vlaanderen en Henegouwen, op initiatief van de Gentse leider Jakob Van Artevelde en van de Brabantse steden; Leuven en Brussel gingen toen ook een defensief verbond aan met Luik en Hoei. “Brabant bleek in de Nederlanden te zijn uitgegroeid tot een van de kernlanden van een ontluikende samenhangigheid”, tekent R. van Uytven hierbij aan. (p. 109) Die samenhangigheid vergemakkelijkte de vereniging van de Lage Landen door het Bourgondische huis, en werd daar uiteraard weer door versterkt, bijvoorbeeld door het veelvuldig samenroepen van de Staten-Generaal sinds 1464.

Volgende fasen in de groei van de collectieve identiteit vormden de opstand tegen Filips II en, na de scheuring, de verbinding van bevolking, contrareformatie en dynastie in de aanslepende oorlogen. P. Janssens beklemtoont de trouw aan Habsburg: “In de internationale geschiedschrijving staat de zeventiende eeuw bekend als een periode van sociaal oproer. Hiervan valt in het hertogdom nauwelijks iets te bespeuren.” (p. 413)

De omzetting van de protonaties uit het Ancien Régime in een moderne natie gebeurde, bij ons zoals elders in West-Europa, tijdens de decennia na 1780. Over de beginfase, met de Brabantse Revolutie en de eerste Franse bezetting, besluit J. Roegiers dat de brede volksmassa wel werd gepolitiseerd, maar dat een nationale consensus ontbrak, integendeel ontstond er een felle verdeeldheid waarbij religie en politiek nauw verweven waren. (pp. 478-479) Over het voorlopig eindpunt 1830 schrijft S. Heylen dat de nieuwe staat in zijn nationale symbolen teruggreep naar het oude hertogdom Brabant: de Brabantse kleuren zwart-geel-rood, het strijdlid van de revolutie betiteld als de *Brabançonne*, de Brabantse Leeuw als rijkswapen. De kroonprinsen droegen de titel ‘hertog van Brabant’. (pp. 585-586)

V. Féaux en X. Mabilie geven een uitvoerige en boeiende beschrijving van de communautaire polarisering en de federalisering sinds 1960, die leidden tot de

splitsing van de provincie Brabant op 1 januari 1995, met de problemen die dat meebracht voor de opvolger-provincies. (pp. 673-689)

‘Zich Brabander voelen’, met daarbij enig besef van de historische verbondenheid van de gebieden die eeuwenlang het hertogdom Brabant hebben gevormd, leeft paradoxaal genoeg nog vooral in Noord-Brabant dat al bijna vierhonderd jaar geleden van de kern van het hertogdom werd afgescheurd. Daar bestond het meest belangstelling om dit boek tot stand te brengen, en het gebied wordt in afzonderlijke hoofdstukken behandeld.

Het boek biedt natuurlijk oneindig meer dan hetgene wat ik in deze recensie heb bijeengesprokkeld in de lijn van dit tijdschrift. Politiek en economie, godsdienst en cultureel leven, sociale en demografische ontwikkelingen aan weerszijden van de staatsgrens komen in dit fraai uitgegeven en geïllustreerde werk aan bod. Een aanrader. [LODE WILS]